

Katarzyna Zagłoba
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań

Współczesne nazwy grzybów w gwarach okolic Domaniewka

Każdego roku do kiosków i księgarń trafiają różnorodne atlasy grzybów. Wybierać można pomiędzy obszernymi leksykonami i wydaniem kieszonkowymi. Powstają też nowe strony internetowe poświęcone tej tematyce, a dotychczasowe niemal codziennie (szczególnie jesienią) zapełniają się kolejnymi fotografiami i opisami grzybów. Niemniej jednak jak dotąd powstało niewiele opracowań traktujących o ludowych nazwach grzybów, zazwyczaj pisze się o nich w publikacjach dotyczących szerszego kontekstu, np. słownictwa o lesie (Pajewska 2002). Dotychczas najobszerniejszą i najdokładniejszą pracę poświęconą wyłącznie nazwom grzybów opublikowała Barbara Bartnicka-Dąbkowska w 1964 roku (Bartnicka-Dąbkowska 1964). Opisała ona leksykę tego pola tematycznego z niemal każdego zakątka Polski. W prezentowanym artykule postaram się sprawdzić, w jakim stopniu konstatacje B. Bartnickiej-Dąbkowskiej są nadal aktualne. Obszar swych badań zawężam jednak tylko do niewielkiego regionu – dwóch wsi w powiecie poddębickim, który znajduje się na pograniczu trzech dialektów: małopolskiego, wielkopolskiego oraz mazowieckiego.

Artykuł przedstawia zatem nazwy grzybów używane aktualnie na obszarach sąsiadujących z Domaniewkiem – wsią rodzinną Mieczysława Szymczaka, autora *Słownika gwary Domaniewka w powiecie łęczyckim* (Szymczak 1962–1973). Materiał zawarty w tym słowniku był inspiracją podjętych badań. Należy tu nadmienić, że dawniej rodzinna wieś M. Szymczaka leżała, jak można wywnioskować z tytułu jego słownika, w powiecie łęczyckim, dziś położona jest w powiecie poddębickim (Dalików 2016), w gminie Dalików (*Wykaz sołtysów, sołectw gmina Dalików* 2016) i sąsiaduje z gminą Wartkowice. Na potrzeby artykułu wykorzystałam też wspomniane już *Polskie ludowe nazwy grzybów* B. Bartnickiej-Dąbkowskiej (Bartnicka-Dąbkowska 1964) oraz *Słownictwo gwary okolic Kramska na tle kultury ludowej* Piotra Bąka (Bąk 1960). Wielce przydatne przy eksploracji terenowej były: *Kwestionariusz do badań słownictwa ludowego* pod red. Witolda Doroszewskiego (Doroszewski [red.] 1958), *Atlas grzybów polskich* Patrycji Zarawskiej (Zarawska

2015), *Atlas grzybów. Jadalne, niejadalne i trujące, chronione* Wiesława Kamińskiego (Kamiński 2016), internetowe atlasy *Nagrzyby* (Nagrzyby.pl 2016) i *Atlas grzybów Polski* (Grzyby.pl, 1997–2016) zawierające zdjęcia desygnatów. Jako że są to moje rodzinne strony, odwoływałam się także do własnej wiedzy i doświadczeń.

Analizę materiału przeprowadziłam na podstawie nagrywanych rozmów z czworgiem informatorów, którym zadałam 82 pytania. By dowiedzieć się dokładniej, jakie nazwy określają konkretne desygnaty, pokazałam im kolejno 33 zdjęcia popularnych grzybów. Rozmówcy proszeni byli o podanie ich nazw, synonimów, a także informacji typu: na jakich terenach rosną, czy są jadalne i ewentualnie w jaki sposób można je przyrządzić. Działania te pozwoliły mi uzyskać obszerną bazę jednostek leksykalnych. Moi informatorzy pochodzą z Zalesia i Konopnicy, czyli wsi oddalonych od Domaniewka o kilkanaście kilometrów. Wszyscy oni od dzieciństwa chadzają do pobliskich lasów, by zbierać nie tylko grzyby, dlatego też dysponują dużą wiedzą.

Charakterystyka informatorów

StW: kobieta, ur. 1957, miejsce zamieszkania: od urodzenia Konopnica, zawód: kucharka.

FeE: kobieta, ur. 1962, miejsca zamieszkania: do 1992 r. Konopnica, od 1992 do chwili obecnej Zalesie, zawód: pracownik administracyjny ZOZ-u w Poddębicach.

ZaT: kobieta, ur. 1964, miejsca zamieszkania: do 1982 r. Zalesie, 1982–1983 Poddębice, 1983–1984 Świeradów-Zdrój, 1984–1986 Szczecin, 1987–1989 Poddębice, od 1989 do chwili obecnej Zalesie, zawód: 1982–1985 kucharka (zawód wyuczony), 1987 r. sprzedawca w sklepie, 1989–1990 siostra PCK, 1996–2012 sprzątaczką/salowa w ZOZ-ie (do 2000 r. w oddziale w Wartkowicach, od 2000 w Poddębicach), od 2012 r. do chwili obecnej rencistka.

FeJ: mężczyzna, ur. 1966, miejsce zamieszkania: od urodzenia do chwili obecnej Zalesie, zawód: rolnik.

Nazwy odnotowane w *Słowniku gwary Domaniewka w powiecie łączyckim*

Zarówno moi rozmówcy, jak i mieszkańcy Domaniewka na wszystkie grzyby mówią *bedki*, a na niejadalne – *psie*. Znane im są też leksemy z tego pola tematycznego takie jak na przykład *zagajnik*, czyli ‘młody las’, czy *marnowane* zamiast *marynowane* tj. ‘zakonserwowane grzyby w occie z dodatkiem przypraw’ (SJP PWN 2007), ale używa go czasem jedynie FeJ, pozostali kojarzą to słowo tylko

biernie. Jeśli chodzi o nazwę nożyka do grzybów, obie grupy mówią *kozik*, ale *żydek* występujący w *Słowniku gwary Domaniewka* zna tylko StW, a zatem to jedno z określić, które różni mowę mieszkańców tych dwóch punktów badawczych.

*Gąska*¹, *koźlarek* i *krawiec* występują zarówno w gminie Wartkowice, jak i w Domaniewku w takich samych formach fonetycznych. Różnice w tym aspekcie można odnotować przy następujących nazwach grzybów: *koźlak*, *maślak*, *muchomor*, *olszówka*, *prawdziwek*, *surojadka*, *słoneczniczki*, *slóneczniczki* w mowie mieszkańców Zalesia i Konopnicy, natomiast w Domaniewku mówi się: *koźlok*, *maślók*, *muchomór*, *olszówka*, *prowdziwek*, *syrojadka*, *slóneczniczki*, *clóniecnicki*. Nie oznacza to oczywiście, że mieszkańcom gminy Wartkowice nie zdarza się powiedzieć *maślók* czy *olszówka*, ale są to formy rzadsze.

M. Szymczak zawarł w swej pracy również określenie *muchor* odnoszące się do ‘muchomora czerwonego’ (*Amanita muscaria*). Oprócz FeJ wszyscy moi informatorzy znają biernie ten leksem. Odnotowała go również B. Bartnicka-Dąbkowska, ale tylko w formie *muchar*. Jak widać, mimo upływu lat i licznych zmian administracyjnych, wszystkie 14 nazw grzybów znajdujących się w *Słowniku gwary Domaniewka* jest znanych na terenach gminy Wartkowice, a jedyny leksem z zakresu pola tematycznego GRZYBY, który nie występuje w ich mowie, to *żydek*.

Nazwy odnotowane w *Polskich ludowych nazwach grzybów*

Ciekawe wnioski przynosi zestawienie mojego materiału z pracą B. Bartnickiej-Dąbkowskiej. Znajdujemy tu nazwy – co nie jest zaskoczeniem – które występują do dziś na terenie powiatu poddębickiego; należą do nich m.in. *kania*, *pieczarka*, *siwka* czy też *olszówka*. Część leksemów, które znają moi informatorzy, autorka odnotowała w województwie łódzkim, ale poza powiatem poddębickim i łęczyckim. Należą do nich na przykład: *maślaczek*, *koźlak*, *kozak*, *opieńki*, *muchomór*. Oczywiście to, że dany desygnat nie został umieszczony w publikacji B. Bartnickiej-Dąbkowskiej, nie musi oznaczać, iż na pewno nie występował na terenie tych dwóch powiatów. Mógł on być nieznan w punktach badawczych z *Polskich ludowych nazw grzybów*². Do leksemów, które niegdyś występowały na terenach Polski, ale poza województwem łódzkim, a dziś używają ich mieszkańcy powiatu

¹ Na końcu artykułu znajduje się słowniczek zawierający polskie oraz łacińskie nazwy grzybów.

² W *Polskich ludowych nazwach grzybów* w powiecie poddębickim uwzględnione zostały dwa punkty badawcze: Zyгры oraz Praga; tak samo było w przypadku powiatu łęczyckiego. Tam badania przeprowadzone zostały w Świniach i Witowie (Bartnicka-Dąbkowska 1964; 134).

poddębickiego, zaliczyć można: *szatana*, *czarne lepki*, *py^mpki*. Moi informatorzy wskazali też nazwy nienotowane w żadnych źródłach, z których korzystałam, a mianowicie: *prawdziw*, *krowiorki* czy też *sosnowce*. Potwierdza to obserwacje Barbary Falińskiej, że na terenie Słowiańszczyzny jest wiele nazw nieznanymi powszechnie, występujących na niewielkich obszarach (Falińska 2011; 30).

Wreszcie w mowie mieszkańców powiatu poddębickiego znajdują się też takie leksemy, którym B. Bartnicka-Dąbkowska przypisała inne znaczenie niż tym, które wskazali moi informatorzy. Scharakteryzuję więc krótko poszczególne różnice.

Według ZaT mianem *kozak* określa się ‘kozaka czerwonego’ (*Leccinum aurantiacum*). Natomiast w *Polskich ludowych nazwach grzybów* leksem ten odnosi się do ‘koźlarza babki’ (*Leccinum scabrum*). Pozostali informatorzy również wskazywali to znaczenie.

We wszystkich atlasach grzybów, z których korzystałam, *pieprznik* (*jadalny*) to polska nazwa *Cantharellus cibarius*. Takie znaczenie znają również mieszkańcy powiatu poddębickiego. Co ciekawe, w latach 60. XX wieku leksem ten dotyczył ‘piestraka jadalnego’ (*Choiroimyces maeandriiformia*), którego B. Bartnicka-Dąbkowska odnotowała jedynie w Dęborzycach (powiat szamotulski).

Żółtki podane przez autorkę *Polskich ludowych nazw grzybów* dotyczą gatunku, który moi informatorzy określają jako *członki* (*Tricholoma equestre*). W pracy B. Bartnickiej-Dąbkowskiej leksem ten został odnotowany tylko w Szczytach (pow. pajęczański, woj. łódzkie). Zapytałam też ZaT, czy zatem owe *żółtki* to ten sam grzyb, co *członki*, jednakże temu zaprzeczyła. Niestety nie udało nam się wspólnie ustalić, jakiego gatunku dotyczy według niej ten leksem.

W *Polskich ludowych nazwach grzybów* nazwa *bycze jajo* odnosi się do różnych gatunków. Moim informatorom pokazałam zdjęcie *Scleroderma citrinum*, które w opracowaniu B. Bartnickiej-Dąbkowskiej występuje jako *Scleroderma aurantium* (są to synonimy). Już w tej pracy widać, że mieszkańcy tych samych regionów (np. w okolicach Rawicza) podają, iż leksem ten dotyczy różnych gatunków. Gdy zapytałam o to ZaT, powiedziała, że właściwie wszystkie tym podobne grzyby mianuje się tak samo. Rzecz dotyczy również słowa *purchawka*. Należy także nadmienić, że wbrew temu, co odnotowała B. Bartnicka-Dąbkowska, w powiecie poddębickim używa się formy *bycze jajo*, a nie *bycze jajko*.

Mieszkańcy Zalesia i Konopnicy wskazali słowo *kowalik*. Według nich jest to *Boletus badius*, czyli popularny ‘podgrzybek brunatny’. Nazwa ta przez B. Bartnicką-Dąbkowską została odnotowana tylko w Skaryszewie (k. Radomia), a ponadto dotyczy zupełnie innego grzyba, a mianowicie *Craterellus cornucopioides*. *Boletus badius* (a w pracy tej badaczki *Xerocomus badius*) znajduje się natomiast pod hasłem *kowal*, ale znany był pod tą nazwą jedynie w Papowie (pow. toruński) i Gołaszynie (pow. rawicki).

Sinielec wśród mieszkańców powiatu poddębickiego funkcjonuje w odniesieniu do ‘piaskowca modrzaka’ (*Gyroporus cyanescens*). W *Polskich ludowych nazwach grzybów* znany tylko w Brzeziu pod Włocławkiem, co więcej, odnosi się do *Xerocomus badius*, czyli (jak już pisałam wcześniej) ‘podgrzybka brunatnego’.

B. Bartnicka-Dąbkowska odnotowała *sromotnika* jedynie w Majdanie Sopotkim (pow. Tomaszów Lubelski). Mieszkańcy tej miejscowości określali w ten sposób ‘sromotnika smrodliwego’ (*Phallus impudicus*). Współcześnie słowo to można usłyszeć między innymi w gminie Wartkowice, jednak oznacza ‘muchomora zielonawego’ (*Amanita phalloides*).

Ostatnim leksemem, który ma inne znaczenie w *Polskich ludowych nazwach grzybów* niż wśród mieszkańców powiatu poddębickiego, jest *kubana*. Z badań B. Bartnickiej-Dąbkowskiej wynika, że odnosi się do znanej moim informatorom *fifki* (*Amanita vaginata*) i używają jej jedynie mieszkańcy Słupi Nowej w powiecie kieleckim. Spośród moich informatorów nazwę *kubana* słyszała tylko ZaT. Podkreśla przy tym, że zna ją z dialektu śląskiego, w którym, według jej wiedzy, w ten sposób określa się ‘podgrzybka ponurego’ (*Boletus luridus*).

Na zakończenie warto jeszcze pochylić się nad kilkoma nazwami:

podpinka – leksem ten wprawdzie występuje w *Polskich ludowych nazwach grzybów* i odnotowany został w rejonie Poddębic oraz Łęczycy, ale chciałam zwrócić uwagę, że B. Bartnicka-Dąbkowska zamieściła tę nazwę w innym wariantie fonetycznym – *podpieńka* – którego moi rozmówcy nie używają.

Kozibroda – Fej określa tym mianem *Sarcodon imbricatus*. Zarówno *kozibroda*, jak i *kozie brody* są notowane w pracy B. Bartnickiej-Dąbkowskiej, ale odnoszą się do gatunków *Clavaria flava* i *Sparassis crispa*, a drugi z tych leksemów również do *Morchella conica*.

Muchor – w *Polskich ludowych nazwach grzybów* występuje leksem *muchar*, jednak w *Słowniku gwary Domaniewka* pojawił się tylko w formie *muchor*.

Krowiara – w publikacji B. Bartnickiej-Dąbkowskiej odnotowana jako *krowiara*, w powiecie poddębickim używana tylko w formie *krowiara*. Określenie to odnoszące się do *Paxillus atrotomentosus* znane było wówczas jedynie w Witowie (pow. łęczycki).

Fifka – (*Amanita vaginata*) w *Polskich ludowych nazwach grzybów* leksem ten odnotowany został wyłącznie w Broszkach (pow. sieradzki).

Wysranka – według słownika B. Bartnickiej-Dąbkowskiej nazwa w znaczeniu *Marasmius oreades* znana była tylko w Sidorkach (k. Białej-Podlaskiej).

Jak wynika z badań przeprowadzonych przeze mnie na terenie powiatu poddębickiego, do dziś niemal wszystkie nazwy grzybów znane w latach 60. i 70. XX wieku na terenie Domaniewka funkcjonują na tym pograniczu dialektalnym. Oczywiście mieszkańcy Zalesia i Konopnicy używają wielu innych nazw, nie tylko

tych odnotowanych przez M. Szymczaka. Należy tu również nadmienić, że moi informatorzy znają znacznie więcej leksemów określających grzyby jadalne od niejadalnych. Niektórych z tej drugiej grupy w ogóle nie nazywają, mianują je bowiem jedynie słowem *psie*.

Porównując wypowiedzi mieszkańców powiatu poddębickiego z badaniami prowadzonymi ponad pół wieku temu przez B. Bartnicką-Dąbkowską, nie trudno zauważyć, że w ciągu tych lat słownictwo dotyczące grzybów zmieniło się diametralnie. Oczywiście, jak już wspomniałam, są nazwy, które funkcjonują niezmiennie do dziś, ale są też takie, które kiedyś opisywały inne gatunki niż obecnie. Ponadto niektóre określenia zmieniły w znaczym stopniu swój zasięg terytorialny – część z nich obowiązuje aktualnie na znacznie szerszym obszarze niż w latach 60., a część zmniejszyła swój zakres geograficzny. Aż wreszcie są też takie nazwy, których dziś już nie ma lub które wychodzą z użycia. Dlatego warto ponownie skłonić się ku grzybom, by uaktualnić zasięg ich występowania, pielęgnować ich regionalne nazwy, a w efekcie ocalić je od zapomnienia.

Słownik grzybów

Objaśnienia:

[SGD] – leksem notowany w *Słowniku gwary Domaniewka w powiecie łęczyckim* M. Szymczaka

[PLNG] – leksem notowany w *Polskich ludowych nazwach grzybów* B. Bartnickiej-Dąbkowskiej

[FeE] – poszczególni informatorzy, autorstwa których jest dana wypowiedź

[KZ] – inicjały mojego imienia i nazwiska

rzad. – forma rzadka

inna forma – wskazuje na inną formę (głównie fonetyczną) danego słowa

lm – liczba mnoga

zob. – odsyłacz do słowa o takim samym lub bardzo podobnym znaczeniu

1., 2. – cyfry te oznaczają kolejne znaczenia tego samego leksemu

‘ogólna nazwa grzybów’ – w ten rodzaj cudzysłowu ujęte zostało znaczenie danego leksemu

Kursywą oznaczono wypowiedzi informatorów (*najlepsze to so^m w occie*), łacińskie nazwy grzybów (*Amanita muscaria*) oraz inne formy fonetyczne danego hasła (*koźłok*).

W wypowiedziach informatorów stosuję uproszczony zapis fonetyczny.

- bedka** zwykle w lm ‘ogólna nazwa grzybów’ [SGD; 35]; *no ... kiedyś ludzie starsi mówili na bed... yyy ... na grzyby bedki* [ZaT]
- bycze jajo** ‘okrągły, biały grzyb, np. tęgoskór cytrynowy (*Scleroderma citrinum*), purchawka chropowata (*Lycoperdon perlatum*)’ [PLNG; 84]; inna forma: *bycze jaje*, zob. purchawka
- czarny łepek** ‘podgrzybek brunatny, *Boletus badius*’ [PLNG; 100]; inna forma: *czorny łepek; o mój ulubiony! ... podgrzybek ... czyli my ... regionalnie sie to u nas mówi sosnowiec albo czarny łepek kowalik ... różne nazwy so^m na to* [ZaT], zob. kowalik, sosnowiec
- członka** ‘gąska zielonka, *Tricholoma equestre*’; *członka ... czyli niektórzy mówio^m na to goⁿska ale u nas sie mówi na to członka* [ZaT], zob. gąska 1.
- fifka** ‘muchomor mglejarka, *Amanita vaginata*’; (...) *nie lubie kurek ... nie lubie fifek właśnie ... bo ... dla mnie w ogóle grzyby blaszkowe to so^m nie grzybki* [ZaT]
- gąska 1.** ‘gąska zielonka, *Tricholoma equestre*’, [PLNG; 87–88. SGD; 268], *członka ... czyli niektórzy mówio^m na to goⁿska ... ale u nas sie mówi na to członka* [ZaT], zob. członka; 2. ‘zielono-żółty grzyb gąbczasty’; *u nas goⁿska to jes taki aksamitny na wirzku to jes yyy ... grzybek podobny do ... podgrzybka ... i jest taki zielonkawy ... a od spodu jest żółty ... i to jes ... yyy ... grzyb ... yyy ... taki ma go^mbke pod spodem ... go^mbczasty* [ZaT]
- kania** ‘czubajka kania, *Macrolepiota procera*’ [PLNG; 94]; *kanie ros... [rosną – przyp. KZ] na łoⁿkach ... bardziej na łoⁿkach ... częściej na łoⁿkach niż w lesie* [FeE]
- kowalik** ‘podgrzybek brunatny, *Boletus badius*’; *a w iglastych ... to przede wszystkim [rosną – przyp. KZ] ... kowaliki* [FeE], zob. czarny łepek, sosnowiec
- kozak 1.** ‘koźlarz babka, *Leccinum scabrum*’ [PLNG; 95–96], (...) *można też ugotować do smażenia do ... do marynowania tyle że on już kolor ma inny ... kozak taki daje inny kolor* [StW], zob. koźlak, koźlarek; 2. ‘koźlarz czerwony, *Leccinum aurantiacum*’
- kozia broda** ‘soplówka jodłowa, *Clavaria flava*’ [PLNG; 96]; *wujo Janek to ... to ... zbierał te kozie brody ... ale teraz rzadko kiedy sie ... sie spotyka kozie brody* [ZaT]
- kozibroda** rzad. ‘sarniak dachówkowaty, *Sarcodon imbricatus*’
- kozik** ‘mały nóż do grzybów’, zob. żydek
- koźlak** ‘koźlarz babka, *Leccinum scabrum*’ [PLNG; 96–97. SGD; 424]; inna forma: *koźlok; moje ulubione grzyby no ... koźlaki na pewno ... bardzo lubie ... no i te podgrzybki też* [FeE], zob. kozak 1., koźlarek

- koźlarek** ‘koźlarz babka, *Leccinum scabrum*’, [PLNG; 97. SGD; 424³]; *koźlarek jes bardzo ... dobry z jajkami ... usmażyć ...* [FeJ], zob. kozak 1., koźlak
- krawiec** ‘koźlarz czerwony, *Leccinum aurantiacum*’ [PLNG; 97. SGD; 427]; *no czarne łepki ... też rosno^m ... yyy ... krawce ... prawdziwce ... i też właśnie te ... te sinki* [StW]
- krowiara** ‘ponurnik aksamitny, *Paxillus atrotomentosus*’ [PLNG; 98], inna forma: *krowiora*⁴, zob. krowiarka
- krowiarka** ‘ponurnik aksamitny, *Paxillus atrotomentosus*’; inna forma: *krowiorka*⁵, zob. krowiara
- kubana** rzad. ‘podgrzybek ponury, *Boletus luridus*’; (...) *w niektórych regionach mówio^m na to kubany ... nie wi^em dlaczego kubany ... ale nie u nas tylko bardziej na Śloⁿsku* [ZaT]
- marnowane** rzad. ‘marynowane; zakonserwowane grzyby w occie z dodatkiem przypraw’ [SGD; 538]; (...) *najlepsze to so^m w occie i marnowane ... opieńki* [FeJ]
- maślaczek** ‘maślak zwyczajny, *Suillus luteus*’ [PLNG; 101], zob. maślak
- maślak** ‘maślak zwyczajny, *Suillus luteus*’ [PLNG; 101. SGD; 540]; inna forma: *maślok; maślaki rosno^m w takich małych zagajnikach niskich sosenkach ... w takich ... igliwiu zupełnie ... przykryte że trzeba dobrze się wpatrywać* [ZaT], zob. maślaczek
- muchar** ‘muchomor czerwony, *Amanita muscaria*’ [PLNG; 103. SGD; 561]; inna forma: *muchor*
- muchomor** ‘rodzaj grzybów z rodziny muchomorowatych, *Amanita*’ [PLNG; 103–104. SGD; 561⁶]; inna forma: *muchomór*; (...) *niektórzy przynosili muchomory żeby odstraszać muchy żeby do domu nie wchodziły ... kładli na parapecie i ...* [ZaT]
- olszówka** ‘krowiak podwinięty, *Paxillus involutus*’ [PLNG; 106. SGD; 720]; inna forma: *olszówka*; (...) *mojej żony ... babcia jadła tylko olszówki ... i żyła dziewi... osiemdziesio^t pare lat* [FeJ]
- opieńka** zwykle w lm ‘opieńka miodowa, *Armillaria mellea*’ [PLNG; 107]; inna forma: *opinka*; (...) *najmniej to sie opieńki obiera* [FeE], zob. podpieńka
- pępek** ‘maślak sitarz, *Suillus bovinus*’ [PLNG; 108]; inna forma: *py^mpek*⁷

³ W SGD został użyty łaciński termin koźlarza babki – *Boletus scaber*. To synonimiczna nazwa naukowa *Leccinum scabrum*.

⁴ Mieszkańcy powiatu poddębickiego stosują wyłącznie wariant *krowiora*.

⁵ Moi informatorzy używają jedynie formy *krowiorka*.

⁶ W SGD – *muchomur*.

⁷ Mieszkańcy powiatu poddębickiego używają wyłącznie formy *py^mpek*.

- pieczarka** ‘pieczarka łąkowa, *Agaricus campestris*’ [PLNG; 109. SGD; 896]; inna forma: *piecorka*; *na łⁿce ... yyy... pieczarki no rosno^m i ... i słoneczniczki tak zwane* [FeE]
- pieprznik** ‘pieprznik jadalny, *Cantharellus cibarius*’; (...) *u nas kurka sie tylko na to mówi ... a prawidłowo to jest pieprznik jadalny* [ZaT]
- podpieńka** zwykle w lm ‘opieńka miodowa, *Armillaria mellea*’ [PLNG; 112]; inna forma: *podpinka*⁸; (...) *podpinki to przeważnie rosno^m na takich yyy ... przy starych pniach ... przy powalonych drzewach takich ... przez wichury na przykład* [ZaT], zob. opieńka
- prawdziw** ‘borowik szlachetny, *Boletus edulis*’, zob. prawdziwek
- prawdziwek** ‘borowik szlachetny, *Boletus edulis*’ [PLNG; 113. SGD; 830⁹]; inna forma: *prowdziwek*; *prawdziwek to jes ... borowik ... uważajo^m że to jes najszlachetniejszy grzyb ze wszystkich* [FeE], zob. prawdziw
- psi** o grzybie: ‘niejadalny’ [PLNG; 114–115. SGD; 833]; (...) *ja na psie grzyby raczej uwagi nie zwracam* [ZaT]
- purchawka** ‘okrągły, biały grzyb, np. tęgoskór cytrynowy (*Scleroderma citrinum*), purchawka chropowata (*Lycoperdon perlatum*)’ [PLNG; 116. SGD; 891]; inna forma: *purchowka*, zob. bycze jajo
- sinielec** ‘piaskowiec modrzak, *Gyroporus cyanescens*’
- siwka** ‘gołąbek zielony, *Russula virescens*’ [PLNG; 121]; *obiera sie co? ... maślaka ... siwke ... to^m siwke sie obiera* [StW]
- słoneczniczek** zwykle w lm ‘twardzioszek przydrożny, *Marasmius oreades*’ [PLNG; 121. SGD; 79¹⁰], inne formy: *słoneczniczek, clóniecniczek, słónyczniczek; najlepsze so^m ... smażone z jajeczkiem i później ... i zalewajke na nich ugotować ... na słoneczniczkach* [FeE], zob. wysranka
- sosnowiec** ‘podgrzybek brunatny, *Boletus badius*’; *a w iglastych to so^m ... sosnowce ... yyy ... podciechy ... maślaki ... prawdziwki* [ZaT], zob. czarny łąpek, kowalik
- sromotnik** ‘muchomor zielonawy, *Amanita phalloides*’; *no sromotnik to jes ... jes biały ... to jes chyba najwieⁿksza trucizna jaka może być chyba* [FeE]
- surojadka** ‘gołąbek wymiotny, *Russula emetica*’ [PLNG; 123. SGD; 975]; inna forma: *syrojadka*
- szatan** ‘goryczak żółciowy, *Tylopilus felleus*’ [PLNG; 124]; *no szatany so^m gorzkie w smaku* [FeE]

⁸ Moi rozmówcy posługują się jedynie wariantem *podpinka*.

⁹ M. Szymczak podaje łacińską nazwę *Boletus bulbosus*. To synonim *Boletus edulis*.

¹⁰ Mimo że przy hasle *czuñecñicki* znajduje się odnośnik do leksemu *suñecñicki*, nie został on odnotowany w SGD.

- wysranka ‘twardzioszek przydrożny, *Marasmius oreades*’ [PLNG; 128], zob. słoneczniczek
- zagajnik ‘młody, niewielki las’ [SGD; 1133], *zagajnik taki niewielki lasek ... ale bardzo ge^msty* [FeE]
- żółtka rzad. ‘żółty grzyb jadalny’; *żółtki jeszcze ... żółte so^m ... tak jak te so^m siwe ... jedne te czerwone ... to so^m jeszcze całe żółte takie ... no i to so^m jadalne grzyby i tylko mówie te grzybki to sie tym charakteryzuj^m że one so^m ... baardzo robaczywe ... tak że trafić zdrowego tego grzyba to jes ... graniczy z cudem* [ZaT]
- żydek rzad. ‘mały nóż do grzybów’, zob. kozik

Bibliografia

- Atlas grzybów Polski*, 1997–2016, <http://www.grzyby.pl>, dostęp: 3.09.2016.
- Bartnicka-Dąbkowska B., 1964, *Polskieludownazwygrzybów*, Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Bąk P., 1960, *Słownictwo gwary okolic Kramska na tle kultury ludowej*, Wrocław.
- Dalików, 2016, [w:] *Powiat poddębicki*, http://poddebicki.pl/asp/pl_start.asp?typ=14&menu=8&strona=1, dostęp: 7.10.2016.
- Doroszewski W. (red.), 1958, *Kwestionariusz do badań słownictwa ludowego*, z. 2, *Świat roślinny*, Wrocław.
- Ezquerria F.S., 2016, *Boletus edulis – Foto y ficha tecnica*, [w:] *Setas y Sitios*, <http://www.setasysitios.com/setas-y-sitios/setas/setas-comestibles/boletus-edulis>, dostęp: 4.09.2016.
- Falińska B., 2011, *Nazwy grzybów na mapach III tomu Ogólnosłowiańskiego atlasu językowego*, [w:] *Studia gwaroznawcze*, t. 1, *Pogranicze w języku i kulturze*, red. B. Falińska, H. Karaś, Łomża, s. 9–33.
- Kamiński W., 2015, *Atlas grzybów. Jadalne, niejadalne i trujące, chronione*, wyd. 2, Warszawa.
- Kobus J., 2015, *Kierunki i dynamika zmian w języku mieszkańców wielkopolskich wsi na przelomie wieków XX i XXI*, Poznań, s. 15–25.
- Nagrzyby*, 2016, <http://nagrzyby.pl/>, dostęp: 27.08.2016.
- Pajewska E., 2002, *Opisanie lasu. Polskie słownictwo związane z lasem do roku 1939*, Szczecin.
- Słownik języka polskiego PWN*, 2007, wyd. 3, Warszawa.
- Szymczak M., 1962–1973, *Słownik gwary Domaniewka w powiecie łęczyckim*, cz. 1–8, red. nauk. W. Doroszewski, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Wykaz sołtysów sołectw gmina Dalików*, 2016, [w:] *Gmina Dalików*, http://dalikow.cba.pl/gmina/images/Wykaz_solectw.pdf, dostęp: 7.10.2016.
- Zarawska P., 2016, *Atlas grzybów*, t. 1 i 2, Warszawa.

The modern names of mushrooms in vernaculars of Domaniewek's environs

Summary

This article shows the lexis for subject field MUSHROOMS of inhabitants of villages Zalesie and Konopnica, which located near Domaniewek. In order to garner material I told with informants from these regions and I based these conversations on questionnaire consists of 82 questions. This article presents, which names of mushrooms used by Mieczysław Szymczak in *Słownik gwary Domaniewka w powiecie łęczyckim* are known and exist today in the speech of inhabitants of villages in district Poddębice and which lexems aren't in this dictionary. I also researched universality of them use. For comparison I referred to *Polskie ludowe nazwy grzybów* of Barbara Barnicka-Dąbkowska.

Keywords: mushrooms, dialectal lexis, Domaniewek and its environs

Słowa kluczowe: grzyby, leksyka gwarowa, Domaniewek i jego okolice